

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any II

Novembre 1977

N.º 7

Demanem més socis per al «Grup d'Estudis». Els demanem ara, quan ja podem exhibir la qualitat de l'obra feta i podem afirmar que més en fariem si poguéssim disposar dels diners que calen per a dur a terme tot el nostre programa. No més un ingrés considerable de nous socis ens pot donar aquesta possibilitat.

Els nous socis, amb l'aportació de les seves quotes, reforçarien la nostra caixa. Però hi ha una altra cosa que encara val més: els arribats de nou ens durien l'alè de la seva companyia, l'aprovació dels nostres propòsits, ens tornarien la vigoria dels inicis.

Perquè hi ha moments en que el desànim amenaça guanyar-nos. Sabem que hi ha qui en diu, del nostre Grup, la «colla dels savis», donant a aquest qualificatiu, savis, un to entre menyspreatiu i rancorós. «Pensa mal i erraràs» podríem dir, girant la dita a l'inrevés. Ningú de nosaltres s'ha pensat mai haver adquirit patent de savi, ni ningú alimenta obscures intencions. La veritat és més senzilla: ens hem aplegat per a estudiar, entre tots, les coses relacionades amb Sitges i la seva rodalia. Això sí, en tots els rams del saber. I, qui hi ha, sota aquest cel i petjant aquesta terra, que no vulgui saber com és feta la nostra cabana, quins foren els seus antecedents, quines són les seves gràcies?

Si, els del Grup, d'una cosa podem enorgullir-nos, és de la humilitat de les nostres accions. No és ben humil aquest mateix BUTLLETÍ? És el mirall de la nostra conducta. I el repartim agombolat per l'ECO, perquè arribi a tothom, i així els enamorats del nostre poble vinguin a engruixir els nostres rengles.

Confiem, lector amic, en la teva generositat i capacitat d'entusiasme.

ELS VENTALLS DE LA TRINITAT

Els qui han visitat la nostra Ermita el dia de la seva Festa saben el que són. Els qui no hi han sigut per la Festa, o no han tingut relació amb Sitges, Argentona, Mataró o Orrius, difícilment.

El «ventall de la Trinitat» es avui un objecte compost d'un mànec de fusta (abans era de canya), de 0'50 m. de llargada aproximadament, el qual sosté una làmina de cartró de 0'25 m. × 0'17 m. on hi figura un gravat reproduïnt una antiga xilografia disminuïda que representa la Santíssima Trinitat, amb una oració del Trisagi al peu. Això a un cantó. A l'altra banda hi va la xilografia de la façana de l'Ermita i una notícia històrica sobre aquesta. El seu aspecte es el d'una bandera. La seva finalitat foragitar la calor, i, abans dels insecticides, encara una altra: esquivar les mosques.

La història del ventall, com la del vano, es perd en la nit dels temps, doncs que és clar que l'home s'ha enginyat sempre en combatre aquestes dues molèsties naturals: la calor i les mosques.

Tampoc sabem l'origen dels ventalls de la Trinitat. Són sens dubte una relíquia, un fòssil

vivent que ha fet perdurar els ventalls litúrgics conservant-los en la nostra blanca Ermita, gràcies a que aquesta ha estat ben custodiada per l'agrest i aspre massís calcari del Garraf, tant, que fins ara —pel que coneixem— han passat desapercebuts als nostres folkloristes i estudiosos de les nostres costums religioses i populars.

Gudiol ens parla de l'ús del ventall a Catalunya en la litúrgia, i diu: «En les cerimònies litúrgiques també algunes vegades es feia ús del «flabellum» o ventall per esquivar les mosques a fi d'evitar que caiguessin sobre l'altar. Un diaca durant l'època visigòtica, el feia moure prop del sacerdot, per el que, tenint tanta relació amb l'altar, es feren «flabella» de gran ricaquesa, amb mànecs d'or i marfil i amb el disc fet de palma finíssima tenyida de colors, de pell ricament miniada, de plomes de les més brillants i fins de metall amb trepatos delicadíssims».

També durant el Romànic s'usaven els ventalls en la litúrgia. Diu el mateix Gudiol: «Per allunyar les mosques de l'altar a fi d'evitar molèsties al celebrant, continuà l'ús del «flabe-

llum» que un dels ministres assistents cuidava d'agitar. Es principalment en els còdexs on tenim representacions d'aquesta costum. Generalment aquests «ventilabra» o «muscatoria» tenien la forma circular, i eren de metalls finament treballats, de plomes o de palla. En nostra terra podem considerar com a última memòria d'aquests objectes i de la seva destinació litúrgica, els ventalls de processó que fins fa poc (l'autor escriu el 1902) s'entregaven a les autoritats i administradors de les confraries que assistien a les processons del Corpus. La forma presentada per aquests ventalls amb un mànec que sosté un quadret fet de palla amb guarniments de pell daurada i platejada i brodats amb sedes o pintats, la veiem quasi exactament ja en alguna miniatura del segle XIII».

Encara a l'època gòtica estaven en ús dins la litúrgia els ventalls. Gudiol ens ho fa saber quan escriu: «Els "flabella" i ventalls religiosos es mencionen encara en un inventari vigatà de 1342, ...i en un recompte d'objectes del monestir de Pedralbes de l'any 1364... Amb tot resulta que aleshores s'anaren perdent, i es conservà la forma amb els «ventalls» que es repartien o s'usaven en certes processons, especialment en la del Corpus. De Barcelona sabem que aquesta costum ja estava en vigor l'any 1533, puix que divent l'esposa de Carles I veure la processó des del seu palau, se li va presentar un magnífic i ric ventall, i els síndics que anaven a les Corts de Monçó en portaren un altre de molt millor pel rei i alguns més no tan costosos per determinats individus de la Cort». «Aquesta costum, continua el mateix Gudiol, la trobem a Girona cap allà el 1550», i afegeix: «Aquests objectes que es feien a dotzenes i costaven un dineral, varen emprarse fins a darreries del segle passat. A Vich l'any 1589 ja hi havia igual costum».

Qui això escriu éssent vicari de la Parròquia arxiprestal de Santa Maria de Mataró, fou testimoni d'aquesta costum en la famosa «Processó de les Santes», avui malauradament desapareguda, i tractà ben amicalment al simpàtic, senzill i bondadós sacerdot, mossèn Joan Colomer, beneficiat de dita Basílica, el qual fins a la seva mort cuidà de confeccionar i ell mateix els feia, amb palma trenada que es procurava de Mallorca, els ventalls amb que eren obsequiades les Autoritats i aquestes lluien a la Processó. Al morir mossèn Colomer es feren de cartró amb mànec de fusta tornejat.

Cap allà els anys 1950 va començar de nou

Cap allà els anys 1590 va començar de nou aquesta costum, d'obsequiar a Autoritats civils i membres de la Comissió de festes amb els ventalls per usar-ne als actes litúrgics: Missa i Processó, als municipis d'Argentona i d'Orrius.

Aquests ventalls de processó destinats a autoritats i administradors de confraries o altars eren, cap el segle XVIII i encara el XIX boni-

ques obres d'artesanía. El mànec estava recobert de «guadamecí» (pell amb relleus i dibuixos) platejat, i el quadret —teixit de finíssima palma de margalló— anava enribetat també de «guadamecí» platejat, portant penjades unes borles de seda de colors diferents. Els ventalls de les confraries portaven pintada la imatge del sant patró. En un que posseïm hi figura pintada la efígie de Sant Isidre Llaurador, a un cantó, i, a l'altra banda s'hi han representat un rastell, una fanga, una pala, dos aixades, i una falç. Pertanyé sens dubte a una confraria de pagesos.

Ja hem insinuat que els ventalls de la Trinitat han estat sempre molt humils: un mànec de canya i un quadret de cartró en el qual hi eren representades unes «vistes» de l'interior o de l'exterior de la Capella, o dels seus voltants, a un cantó, i a l'altre costat un escrit (moltes vegades alguna poesia), com el cèlebre diàleg de la Pepa i la Paula.

* * *

Llegiu ara unes notícies curioses que hem pogut espigolar referent als nostres ventalls, i que van des de final del segle passat fins als nostres dies.

Sabem per «EL ECO DE SITGES» que l'any 1896 els ventalls de la Trinitat anaven guarnits amb una «vista» de l'Ermita, i amb unes poesies al·lusives a la Festa, endemés que tingueren molta acceptació. A més a més, per facilitar-ne l'adquisició es despatxaven al comerç de merceria del senyor Josep Balcells, un dels Administradors. Aquest senyor tenia la seva botiga al carrer Major, a la «pujada de la Plaça» on avui hi ha una pastisseria.

L'any 1914 el mateix setmanari sitgetà anunciava: «L'Administració està fent uns nous ventalls amb vistes de l'Ermita i versos al·lusius a la Trinitat, a fi d'expèndrer-los a 15 cèntims el dia de l'Aplec».

Amb tota probabilitat les «vistes» foren les que publicava el nostre setmanari l'any següent: 1.ª Conjunt dels edificis de l'Ermita i Casa de l'Ermita, vistos des del darrera. 2.ª Interior de l'Ermita, on s'hi veu molt bé l'altar major, uns quadrets del Via-crucis, l'altar del Sant Crist, i un retaule a l'esquerra, dos teles, i varis ex-vots. 3.ª Façana de l'Ermita. 4.ª Entrada a la Casa de l'Ermita. Això es publicava al n.º 1.514. La setmana següent, n.º 1.515, «El Eco de Sitges» publicava un altre gravat diferent. Seria el nou ventall d'aquell any, probablement. En ell hi figuraven cinc «vistes» repartides, tres dalt i dos baix. Eren: 1.ª Façana de l'Ermita. 2.ª Ermita i Casa vistes des del darrera. 3.ª Detall de la façana de l'Ermita (Les arcades). 4.ª Part baixa de les arcades. 5.ª Camí, amb un carro, i rampa de pujada a la Casa de l'Ermita. (Aquesta rampa fou després substi-

ENLLAÇ DE LA VERGE MARIA I S. JOSEP

Gravat que embelleix els ventalls d'obsequi que els Administradors ofereixen als novells esposos casats a la Trinitat

tuïda per unes escales, que són les que avui fem servir.)

La fallera que els romeus han tingut sempre pels ventalls es reflexa en un sol fet: L'any 1917 s'expengueren més de 500 exemplars de tan típic i útil instrument.

Es devien fer malbé aviat —i per això ara no s'en troben—, doncs l'any 1917 s'en vengueren més de trenta-sis dotzenes. Bonic de debò devia ésser el contemplar cap al tard la marxa dels romeus desfilant cada un amb la seva «bandereta»...

Passada la torbonada del 1936, amb la seva persecució religiosa que va destruir nostra blanca Ermita, retornada aquesta al culte, els «ventalls» hi retornaren novament.

Els actuals ventalls, descrits al començament, són de l'any 1973. La impressió fou feta, als seus obradors d'Uldecona, pel sitgetà Alexandre Serra i Romagosa qui amablement en feu ofrena a l'Administració. El muntatge dels quadrets es feu a Sitges, als tallers d'En Joan Josep Martínez Muñoz, que també en feu ofrena a l'Ermita. El xilograf, senyor Ricard Vives i Sabaté, prestà la xilografia de la façana. Finalment, el gravat de la Santíssima Trinitat es un facsímil disminuït d'un gravat al boix estampat a Barcelona: «Por Joseph Altès. Impresor y Librero, en la calle de Librería», conser-

vat a l'«Institut d'Història de Barcelona - Casa de l'Ardiaca».

Encara, ara, els actuals Administradors, amb iniciativa digna d'aplaudiment, han destinat el ventall un altre ús: recordatori pels esposos que han celebrat les seves noces en l'antiquíssima Ermita. Per això encomanaren a l'artista local Artur Duch un dibuix adient. Aquest plasmà la cèlebre escena del casament de Sant Josep amb la Verge Maria de Rafael Sanzio, que des d'ara adorna —il·luminada a mà— aquests ventalls amb que els Administradors obsequien als novells esposos un cop terminada la cerimònia, i que ells reben amb manifesta sorpresa, goig, i confessat agraïment, al veure els seus noms al peu de la dita escena.

Aquest ventall, amb certesa, els farà servei per fer fugir la calor, i foragitar les mosques en un moment donat, d'algun mal entès o disgust més o menys important, tot recordant-los-hi que un dia, davant la imatge de la Santíssima Trinitat, a Sitges, es prometeren fidelitat mútua i amor etern.

Santiago Casanova i Giner, Pvre.

BIBLIOGRAFIA:

- GUDIOL, J.: (1931) «Nocions d'Arqueologia sagrada catalana», Segona edició.
 CLAVELL, J.: (1953) «Els ventalls de Festa Major». Revista «Argenton». N.º 82.
 EL ECO DE SITGES.

Esquema històric dels sis anys napoleònics a Sitges 1808

II

REVOLTA I RESISTÈNCIA

JOSEP CARBONELL i GENER

L'Exèrcit de Catalunya

Va ésser el 25 de juny, que la Junta d'Igualada innovà Sitges de la providència de la Junta Suprema de Govern del Principat, «pertocant l'exèrcit que s'ha de formar per a la seguretat i defensa de la Pàtria». Davant el desori dinàstic, l'ensorrada governamental i invasió francesa de les Espanyes, Catalunya es tornava a trobar com catorze anys enrera (1794/5) llavors de la guerra contra la Convenció francesa, desamparada de l'Estat ara en plena fallida. En aquella ocasió, el Capità General del Principat, comte de La Unió, apel·là *in extremis* als catalans, i, mort el comte, continuà refiant-se'n el seu successor don Josep Urrútia, perquè congregats amb ell els representants dels seus corregiments, deliberessin i acordessin suplir la deficiència estatal, posant en peu el contingent —l'exèrcit— necessari per a poder combatre i vèncer als francesos. La situació actual era més greu que l'anterior, puix que l'enemic, no sols ocupava l'alta Catalunya, de la Seu d'Urgell a Roses, sinó que el tenia a Barcelona, cor de la pàtria, d'on li seria més fàcil estendre's i completar la conquesta del Principat. Però la resolució fou la mateixa —*alçar un exèrcit de quaranta mil homes*— tal com en l'esmentada providència la Junta d'Igualada ho feia saber a la de Sitges.

«En primer lloc —transcrivia la participació— volem que aquest Exèrcit sigui de *quaranta mil homes efectius* i que per a formar-lo es faci un alistament en tots els pobles del Principat, de tots els veïns en general de l'edat de *setze anys a quaranta*, amb dues edats acomplertes, i que el servei s'acompleixi segons els articles següents:

»1. Que l'allistament sigui general de tots els veïns de setze a quaranta anys, ambdues edats acomplertes en el dia present, així solters, com casats o vidus, de qualsevol estat,

qualitat o condició que sigui, sense cap excepció.

»2. Que mentre hi hagi solters, ells siguin els primers que surtin, i a manca d'ells, els casats i vidus, primer els que no tinguin fills que no pas els que en tinguin.

»3. Que una vegada atès el nombre assignat a cada poble per a formar l'Exèrcit de quaranta mil homes, els altres compresos en l'allistament també s'entenguin com reserva per a sortir de servei en qualitat de some-
tent, sempre que calgui. Pel qual fi, s'organitzaran companyies i terços i s'exercitaran en el maneig de les armes, d'acord amb el que previnguin les Juntes principals dels corregiments i partits.

»4. Resta al criteri del Capità General ordenar quan s'hagi de reemplaçar aquest Exèrcit i que s'executi mitjançant un nou repartiment, *d'acord amb la Junta Suprema*.

»I perquè no es retardi la pràctica i execució de tot el que precedeix, puix que urgeix i demana primordial atenció, *s'ordena i mana*:

»La puntual observança d'aquesta ordre en el terme dels vuit dies després d'haver-la rebut i que totes les poblacions del Principat acudin i contribueixin amb un sèxtuple més del contingent que els fou assenyalat l'any 1806, segons el càlcul que s'ha fet per a poder verificar *el nombre de quaranta mil homes*, considerat necessari per a deixar coberts els llocs més principals de Catalunya.

»Donat a Lleida, el 20 de juny de 1808.

»Per acord de la Junta Suprema de Govern d'aquest Partit,

»Josep Xavier de Berga.»

»I d'ordre meua, que es fixi en els paratges acostumats.

»Igualada, 25 de juny de 1808.

»Concorda amb l'imprès rebut de Lleida.

»Francesc Raurés, Sc.»

Conseqüent amb aquesta disposició de la Suprema del Principat, la Junta de Vilafranca el 12 de juliol escriu a la de Sitges:

«Vista la declaració i ordre de l'Excel·lentíssima Suprema Junta de Govern, les Justícies, Ajuntaments o Juntes Governamentals dels pobles anotats al marge, presentaran a la Junta de Vilafranca els miquelets que se'ls han repartit o el major nombre que en tinguin enrolats, junt amb la quantitat de *vint-i-dues lliures de sou per cap per llur vestit i manutenció interina.*»

Homes i diners, diners i homes, vet-ací el nervi de la guerra. I heus-ací, també, els primordials mals de cap de municipis i veïns, més que més trastornats ara, amb les lleves, familiarment. D'homes, encara que no tot anirà sempre llatí, els contingents locals podran acomplir-se amb més o menys puntual o relentida rapidesa. Però, diners, quantes vegades les juntes corregimentals no hauran d'instar, amenaçar i multar a les locals, perquè terços de catastre i catastres dobles siguin portats a llurs caixes. El 23 de juny, després de transcriure Igualada que els pobles havien de tenir cura de la manutenció i vestit dels contingents que se'ls assignessin, així com de llur armament, seguia: «...mano igualment tenir a la meua disposició tot el que sigui de les Caixes Delmeres, Catastre, Tabac, Duanes, Novè, Butlles, Rifa i altres rams pertanyents a Sa Majestat». Referent al catastre, l'11 de juliol insistia: «Vençuda la tèrcia del catastre i essent necessari el seu muntant pels fins als quals es destina, mano a les expressades Justícies que en el precís i peremptori termini de vuit dies la cobrin i presentin el seu muntant al tresorer don Antonio Amigó, d'aquesta Vila» (Igualada). I un mes després, el 10 d'agost: «Observada la inactivitat i poc compliment en el pagament del catastre, de la qual deriva la manca de diner i el retràs de les operacions en bé de la Pàtria, manem als pobles assenyalats al marge que en el termini de tres dies presentin al tresorer de la Junta d'aquesta Vila, don Antoni Amigó, el que deuen i a mi el document demostratiu d'haver acomplert el pagament, no sols de la darrera tèrcia, sinó també l'anterior, prevenint-los que de no complir aquest manament, obraré contra els remitants amb tot rigor».

Armes. Si l'Estat en fallida no les podia

fornir vàlides i uniformes, ni la Junta Suprema, de moment, tampoc, amb quins fusells i baionetes —i no diem artilleria— podran respondre a l'envidor l'exèrcit, els miquelets i sometents de Catalunya destinats a combatre'l i batre'l? «Tinc entès —diu Igualada a Sitges— que en els pobles del Corregiment hi ha inactives algunes armes, les quals convenen per a la disciplina dels miquelets. Mano, doncs, que immediatament les recolliu i me les envieu seguidament, del qual lliurament se us donarà el rebut corresponent. Espero del zel de totes les Justícies, que no m'obligaran a fer-los una nova providència». I Sitges va respondre: «Conseqüents a l'ordre tramesa per V. S. a la Vila, enviem a la vostra disposició vint-i-cinc fusells, únics dels que Sitges es pot desprendre, per la contínua exposició en què es troba». (A. H. M. de Sitges, DOCUMENTS de 1808.)

*El bisbe electe de Barcelona,
doctor don Ramon Sitjar, a Sitges*

Plena Sitges, doncs, del seu ja abundós veïnat i dels innumerables i atribulats barcelonins fugitius que hi acudien, a finals d'agost hi arribà el bisbe electe de la diòcesi, doctor don Ramon Sitjar. El qual, el dia 29 del mes administrà a la parròquia el sagrament de la confirmació a quatre-cents setze catecúmens, dels quals, dos-cents disset nois i cent noranta-nou noies. No es tractà d'una visita pastoral propiament dita, sinó de l'administració del sagrament amb motiu de trobar-se a Sitges el bisbe. La decisió de visitar «els seus amats diocesans, llurs parròquies i esglésies, no sols pels molts anys que han passat sense éser visitats ni vistos per llurs prelats, sinó, en especial, pels nombrosos i horrorosos mals que han sofert i sofreixen en les vicissituds de la guerra...», la prengué el doctor Sitjar a El Vendrell, un any després aproximadament, ço és, el 18 de juliol de 1809. (DOCUMENTS EPISCOPALS copiats pel reverend Serrat en el seu DIETARI). A Sitges, la darrera visita pastoral havia tingut lloc l'any 1804 —bisbe doctor don Pere Díaz de Valdés— i fou nombrosíssima la confirmació —mil cent-noranta sagramentats— a causa de la molt anterior visita, verificada l'any 1784.

*Ofici del nou Capità General de Catalunya,
marquès de Palacio, al batlle de Sitges*

Invalidada a Barcelona per la intromissió francesa, l'autoritat del Capità General de Catalunya, Ezpeleta, la Junta Suprema de Lleida havia nomenat el 18 de juny per a sottraure tan alt càrrec al dictat de l'ocupant, al general marquès de Palacio, governador militar de Maò. (Mercader, o.e., pàg. 78). Però la presència a Catalunya del nou Capità General no fou immediata, car el 12 de juliol, Vilafranca demanava a Sitges que, «dins el tercer dia de rebuda aquesta comunicació, es presentin a Vilafranca la part de miquelets que d'immediat s'han d'enviar a la ciutat de Tarragona amb porció de cabals, per a la rebuda del Capità General de l'Exèrcit del present Principat, el qual s'espera hi desembarcarà aviat». I no ha estat fins a finals de setembre, que el marquès de Palacio ha adreçat al batlle de Sitges —Bonaventura Carbonell i Mestre— l'ofici següent, confirmatori de la gran aflluència a Sitges de barcelonins:

«Com sigui —li deia— que no es pot perdre moment per a la formació de la Junta d'Immigració i Vigilància d'aquesta Vila, que és lo lloc on es presenten tots els qui per mar o per la costa emigren de la plaça de Barcelona, motiu pel qual avui es troba tan plena de forasters, Vostra Mercè se servirà convocar demà aquest Ajuntament i li dirà: que és la meua voluntat establir aquesta Junta de només cinc membres, ço és, lo reverend senyor rector de la parròquia, lo seu reverend vicari, lo doctor don Josep Falp, lo llicenciat Jaume Ribot i lo doctor Esteve Matalí, subjectes los quals estic ben informat que reuneixen totes les necessàries qualitats per a desempenyar la confiança. Formada la Junta, em reservo dictar la Instrucció».

Però, de la Instrucció, si arribà a donar-se, no n'hem trobat rastre i en el llibre que havia d'ésser de la Junta d'Immigració i Vigilància, el qual s'inicià amb la còpia de l'ofici anterior, aquest hi apareix barrat reiteradament, i a continuació el reverend Serrat hi començà el LIBER CELEBRATIONUM PER ME... que és una de les fonts d'on extreiem els més de detalls per a establir aquest esquema del sis anys napoleònics a Sitges.

En primer terme els concernents als molts

emigrats barcelonins que hem dit atapeïts a Sitges i que a Sitges romangueren, els més, fins acabada la invasió. Són dues anotacions: una del 3 d'octubre del 1809 i l'altra del 12 de febrer del 1814, segons les quals, en la primera de les dates assenyalades, el reverend Serrat ha passat comptes i ha rebut la caritat «d'un novenari i missa solemne final a la Verge de la Mercè, el tot encarregat als vicaris en ma absència —entre el 15 i el 26 de setembre el reverend Serrat havia estat als banys de Caldes— per don Maurici Prats i Jaume Roig i Mallofré, comerciants de Barcelona en Sitges residents». I la del 1814 refereix haver celebrat «los barcelonins la festa de santa Eulàlia, amb completes, la vigília, i sermó que féu lo provincial dels Servites, vespres, rosari, i l'ofici lo celebrà l'Ardiaca del Penedès, Fontdevila».

*Entre les abundoses famílies barcelonines
refugiades a Sitges, la dels Espalter*

Es sabut que d'aquesta vinguda i estatjament de barcelonins a Sitges, en resultà a la vila un fruit preclar: la naixença el 8 d'octubre del 1809, de Joaquim Espalter i Rull, el qual, anys a venir, esdevindria pintor notable entre els del seu segle.

Res més, però, no s'havia sabut fins ara de la relació familiar o amistosa que els Espalter barcelonins haguessin pogut tenir a Sitges i d'ací el venir-hi no com a mers desconeguts refugiats. De comercial i amistosa relació, l'estudi del comerç i comerciants d'Índies de Sitges —publicat a «El Eco»— ens ha revelat ja la d'alguns d'ells amb Joaquim Espalter i Tolrà, «fabricant de vels» de Barcelona, probable familiar en un o altre grau de l'Espalter pintor. D'aquest Joaquim Espalter i Tolrà sabem, que el juliol del 1809 s'ha instal·lat a Sitges, puix que devers el 5 de març del 1810 demanava a l'Ajuntament que li lliurés «certificació en la qual consti que ell i la seva família, de vint mesos a esta part se troba domiciliat en esta Vila». (ACTES MUNICIPALS: junta del 5 de març del 1810 A.H.M.). I germà d'aquest Espalter degué ésser el Francesc Espalter i Tolrà, «comerciant», que apareix en un allistament militar de «casats, vidus amb família» del 1810, en la qual se l'esmenta domiciliat al carrer Sant Bartomeu i d'edat trenta-set anys, i

l'any 1812 en una «nota dels forasters que han contribuït al reparto de la contribució de mil nou-cents trenta duros, quaranta-cinc quarteres de blat i matxos assenyalats a esta Vila de Sitges per la Junta Superior en 4 d'agost del 1812...», ell amb un donatiu de setze duros i darrera seu el marquès de Palmarola, amb un de divuit.

Però, d'on més noves ens han sortit dels Espalter a Sitges durant els anys tràgics de la invasió i guerra napoleòniques, ha estat del LLIBRE D'ÒBITS parroquial de l'època i el de VISITES PASTORALS I CONFIRMACIONS. En la extraordinària d'agost del 1808 abans esmentada, d'una o d'altra manera, els pares, avis i fins besavis del nonat pintor hi són presents o esmentats. En l'embotida església parroquial, entre l'aglomeració de pares, padrins, infants i familiars de tots, s'hi trobaven els esposos Francesc Espalter i Rosa Rull, amb llurs fills Joan i Rosa, aspirants al sacrament. A Joan l'apadrinà don Ignasi Regés, «de Barcelona» (f. 176). A Rosa, dona Teresa Vidal (f. 178). Els acompanyaven dos altres matrimonis: el cunyat de Francesc Espalter, Joan Rull, i la seva muller, Joaquina Brunells, amb una filla homònima a la mare, i Josep Puig i Teresa Vidal, amb llurs fills Josep i Maria. A Joaquina i a Maria les apadrinà Rosa Rull. A Josep, Francesc Espalter. I era d'aquest Francesc Espalter i de la seva muller Rosa Rull, que catorze mesos després i a Sitges, naixeria el Joaquim il·lustre de la família, honorat l'any 1860, amb el càrrec de pintor de cambra de la reina Isabel II.

En el LLIBRE D'ÒBITS, és clar, les noves són luctuoses i concerneixen a l'avi del pintor, Joaquim Espalter i Roig, i a un seu germà de nom Francesc, vidu, el primer de Manuela Macià, i espós, l'altre, de Jerònima Sociachs. Els quals moriren i foren enterrats a Sitges el 20 d'abril del 1809 i el 24 de desembre del 1808, respectivament. Tambè **Manuela Macià** havia estat pintora. D'ella se sap, per exemple, que l'any 1803 havia pres part a l'exposició organitzada per la Reial Junta de Comerç, de Barcelona, segons diu el DICCIONARI BIOGRÀFIC D'ARTISTES DE CATALUNYA, dirigit per Josep F. Ràfols. (Ed. Millà, Barcelona, 1951, v. I, pàg. 350). Ho fou,

també, el seu marit? O el seu cunyat Francesc? Un o altre, foren el gravador de boixos que Ràfols esmenta? Heus ací les actes de defunció dels dos germans Espalter esmentats:

«Als 24 de desembre del 1808, en lo fossar comú de la parroquial de Sitges, bisbat de Barcelona, se ha donat eclesiàstica sepultura al cadàver de Francesc Espalter, fill de Joaquim Espalter i Teresa Roig, marit de Jerònima Sociachs, que de edat trenta anys, morí lo dia anterior, havent rebut los sacraments. Dit dia, se li cantaren tres misses d'enterro, etc.». (LLIBRE D'ÒBITS DE 1808 A 1824, f. 8).

«Als 20 d'abril del 1809, en lo fossar comú de la parroquial de Sitges, bisbat de Barcelona, se ha donat eclesiàstica sepultura al cadàver de Joaquim Espalter, natural de Barcelona, fill de Joaquim Espalter i Teresa Roig, vidu de Manuela Macià, que, de edat cinquanta anys, morí repentinament lo dia 18 precedent, per qual motiu no rebé sacraments. Dit dia se li cantaren tres misses d'enterro, etc.». (Id., id., f. 15).

També d'aquests besavis Joaquim Espalter i Teresa Roig podem afegir noves, tretes dels GRATIARUM del 1787 a 1791 (f. 159) i de 1792 a 1794 (f. 104) de l'Arxiu Diocesà, de Barcelona. Posseïen casa «dins els límits de la parròquia de Sant Vicenç de Sarrià», en la qual, en breu del 14 de maig del 1776, el papa Pius VI els havia concedit tenir oratori per a ells i llur fill Joaquim Espalter i Roig. En la següent revalidació del breu entre 1792 i 1794, la casa es diu situada «dins els límits de la parròquia de Santa Magdalena d'Esplugues», potser per algun canvi de límits parroquials acomplert en l'interval d'un i altre registres. I també s'hi anomena el fill, Joaquim Espalter i Roig, «que viu en vostra companyia».

Res més de nou fins als acabaments d'any

Fins el mes de desembre, no hi ha en les veredes d'Igualada i Vilafranca arribades a Sitges, noves que alterin la situació descrita anteriorment. Municipi, veïns i refugiats viuen en la sotzobra del que pugui passar d'ordre intern i extern. A propòsit del *cordó*

de Begues a mar, el cap de la Junta d'Igualada deia l'11 de juliol a la de Sitges: «La Junta Suprema en ofici del 5 del mes actual m'innova, que s'ha servit nomenar Comandant General de les tropes del campament de Molins de Rei, al senyor don Cassià d'Arsú, el qual manarà el *cordó* amb aquelles forces, i en conseqüència ho faig saber a les Justícies dels pobles per a llur intel·ligència i compliment de les ordres que té dit senyor don Cassià d'Arsú». Per una vereda del mes d'agost, Sitges sabé també que el dia 6 la Suprema de Lleida havia celebrat la primera Junta de Govern del Principat. En altra del 27, també d'agost, s'esmenta al «Molt Illustre Senyor Intendent de l'Exèrcit i del Principat

de Catalunya» que, segons una altra notificació posterior, fou don Josep d'Alzinelles, governador del corregiment de Vilafranca. I, finalment, en altra vereda del 1er. de desembre, vé esmentat «l'Excellentíssim Senyor Capità General de l'Exèrcit, don Joan Miquel Vives», de el 27 d'octubre havia assumit el comanament de les tropes lliures de Barcelona i els seus afegits de miquelets i somecents forans, i establert el seu quarter general a Vilafranca. (J. Mercader, o.e. pàg. 93). El qual comminava encara severament les Justícies i Ajuntaments del corregiment, a liquidar a Vilafranca tats els deutes que tinguessin dels catastres corrents i endarrerits. (A.H.M. de Sitges, DOCUMENTS de 1808).

Patrocinat per la

Caixa d'Estalvis del Penedès